Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2024/6869

2024 11 28

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Europos kartų solidarumo skatinimas. Horizontalaus ES požiūrio rengimas

(nuomonė savo iniciatyva)

(C/2024/6869)

Pranešėjas: **Krzysztof BALON**

Patarėja Agnieszka CHŁOŃ-DOMIŃCZAK (pranešėjo, III grupė)

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2024 2 15
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnis 2 dalis
Atsakingas skyrius	Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius
Priimta skyriuje	2024 9 4
Priimta plenarinėje sesijoje	2024 9 18
Plenarinė sesija Nr.	590
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	158 / 1 / 7

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Anksčiau priimtose savo nuomonėse EESRK palankiai įvertino ES jaunimo strategiją ([1]) ir pasiūlė naują Europos strategiją dėl vyresnio amžiaus asmenų ([2]). Šiomis aplinkybėmis EESRK taip pat ragina Europos Komisiją laikytis koordinuoto, kompleksinio ES požiūrio į kartų solidarumą, kuris būtų sutelktas į jaunimo ir vyresnio amžiaus žmonių teisių užtikrinimą, taip pat į visapusišką jų dalyvavimą visuomenės gyvenime ir ekonomikoje, įskaitant užimtumą, švietimą ir kultūrą. Atsižvelgiant į demografinius iššūkius, tai turėtų būti vienas iš kriterijų vertinant, ar teisės aktai ir kiti ES dokumentai atitinka ES sutarties 3 straipsnio 3 dalyje nustatytą standartą: „Sąjunga [...] skatina [...] kartų solidarumą“.

1.2. Kaip pirmą žingsnį šia linkme EESRK ragina Europos Komisiją paskelbti Žaliąją knygą dėl kartų solidarumo. Žaliojoje knygoje, atsižvelgiant į gerovės valstybės kontekstą, galėtų būti nurodyti šios nuomonės 3 skyriuje išvardyti iššūkiai, galimybės ir sprendimai darbo pasaulio, senjorų ekonomikos, pensijų sistemų, sveikatos ir priežiūros paslaugų, vietos plėtros, būsto, judumo, klimato politikos, mokymosi visą gyvenimą, dalyvavimo ir savanoriškos veiklos srityse.

1.3. Be to, Komitetas ragina valstybes nares keistis geriausia praktika šiose srityse ir nacionaliniu lygmeniu įgyvendinti šioje nuomonėje pateiktas rekomendacijas.

([1]) Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyriaus nuomonė. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui: įtraukti, susieti jaunuolius ir suteikti jiems galių. Nauja ES jaunimo strategija (COM(2018) 269 final) (OL C 62, 2019 2 15, p. 142).

([2]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Europos strategija dėl vyresnio amžiaus asmenų“ (OL C 349, 2023 9 29, p. 28).

1.4. EESRK taip pat ragina Europos Komisiją priimti rekomendaciją, kurioje valstybės narės būtų raginamos atsižvelgti į kartų tarpusavio santykius apimančius aspektus darbo rinkoje, visų pirma nustatant tinkamus ir teisingus užimtumo standartus visoms kartoms ir užtikrinant įvairių kartų dalyvavimą ir jų bendradarbiavimą darbo aplinkoje. Svarbiausi šių standartų elementai turėtų būti saugios darbo sutartys, saugios ir pakankamos pajamos ir mokymo darbo vietoje galimybės.

1.5. Be to, Komitetas mano, kad kartų dialogas, teisingumas ir solidarumas turėtų būti aptarti ir įtraukti į Europos Sąjungos Tarybos išvadas.

1.6. EESRK prašo nustatyti kartų solidarumą kaip vieną iš Europos socialinio fondo tikslų 2028–2034 m. daugiametėje finansinėje programoje ir jos įgyvendinimo reglamentuose.

1.7. Pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai atlieka svarbų vaidmenį skatinant kartų solidarumą. Jiems tenka labai svarbus uždavinys planuojant ir įgyvendinant šios nuomonės 3 skyriuje nurodytas konkrečias politikos priemones. Daugelis jų atstovauja skirtingoms kartoms ir daugiausia dėmesio skiria socialinių paslaugų teikimui bendradarbiaujant su įvairių kartų savanoriais. EESRK norėtų glaudžiai bendradarbiauti su atitinkamomis organizacijomis įgyvendinant šioje nuomonėje pateiktas rekomendacijas.

1.8. EESRK remia pilietinės visuomenės organizacijų, socialinių partnerių ir Europos bei nacionalinių institucijų iniciatyvą toliau minėti Europos kartų solidarumo dieną ([3]) balandžio 29 d., kuri kasmet tampa svarbiu įvykiu toliau didinant informuotumą apie kartų solidarumą ir jį skatinant visoje ES.

1.9. EESRK palankiai vertina ketinimą paskirti už kartų tarpusavio teisingumą atsakingą Komisijos narį ([4]). Komitetas, reaguodamas kaip Europos pilietinės visuomenės namai, apsvarstys galimybę sukurti Kartų solidarumo forumą, skirtą keitimuisi informacija ir patirtimi šioje srityje, esamų solidarumo koncepcijų bei strategijų vertinimui ir naujų kūrimui, ir, bendradarbiaujant su Europos Komisija, įgyvendinamų rekomendacijų stebėjimui.

2. **Nuomonės rengimo aplinkybės**

2.1. 27 šalių Europos Sąjungos gyventojų amžiaus struktūra keičiasi. Nuo 2002 m. iki 2022 m. vyresnių nei 65 metų amžiaus gyventojų dalis padidėjo nuo 16 proc. iki 21 proc. ([5]). Prognozuojama, kad 65 m. ir vyresnių žmonių skaičius, tenkantis 100 15–64 m. žmonių padidės nuo 33,3:100 2023 m. iki 45,5:100 2040 m. ir iki 59,7:100 2100 m. ([6]), o tai reiškia, kad 100 15–64 m. amžiaus žmonių teks 59,7 vyresnio amžiaus žmonių. 2002 m. ES gyveno 14 494 144 vyresnių nei 80 metų amžiaus žmonių, t. y. 3,38 proc. visų tuometinių ES gyventojų. 2022 m. vyresnių nei 80 metų žmonių skaičius ES siekė 27 102 994 , t. y. 6,07 proc. visų tuometinių ES gyventojų. Prognozuojama, kad 2040 m. ES gyvens 39 663 244 vyresni nei 80 metų amžiaus žmonės, t. y. 8,78 proc. visų tų metų ES gyventojų. Tai taip pat kelia sunkumų, susijusių su pensijų politika ir galimybėmis naudotis sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos paslaugomis.

2.2. Dėl šios demografinės tendencijos, susijusios su įvairiomis klimato, demokratijos ir saugumo krizėmis, kurių padarinius pirmiausia jaučia jaunimas ir ateities kartos, skubiai reikia parengti naują politinį požiūrį į kartų solidarumą Europos Sąjungoje.

([3]) 2009 m. Europos Parlamentas ir Europos Komisija paskelbė Europos kartų solidarumo dieną, kuri yra Europos kartų solidarumo metų dalis. Jos tikslas – didinti informuotumą apie kartų solidarumo svarbą ir skatinti visų amžiaus grupių žmonių dialogą ir bendradarbiavimą. Ši diena kasmet minima balandžio 29 d.

([4]) https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_lt?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_LT.pdf, 19–20 psl.

([5]) Demography of Europe – 2023 edition (liet. „Europos demografija – 2023 m. leidimas“), cituojama iš Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto/796 – Demografijos poveikis socialinei Europai (OL C, C/2023/6867, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6867/oj).

([6]) Projected old-age dependency ratio (liet. „Išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas indeksas“), cituojama iš Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto/796 – Demografijos poveikis socialinei Europai (OL C, C/2023/6867, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6867/oj).

2.3. Šioje nuomonėje daugiausia dėmesio skiriama visų kartų poreikiams ir jų teikiamam indėliui, ypač specifiniams iššūkiams, kylantiems vyresnio amžiaus žmonėms ir jaunimui, bei jiems atsiveriančioms galimybėms. Atliekant analizę, kurioje atsižvelgiama į jaunimo ir būsimų kartų perspektyvą, galima ir reikėtų prisidėti prie geresnės ir labiau pritaikytos politikos, kuria būtų galima spręsti ateities kartų problemas. Visos kartos, įskaitant ateities kartas, turi turėti teisę realizuoti savo pagrindines vertybes ir poreikius. Vyriausybės turėtų labai aktyviai skatinti teisingumą tarp įvairių kartų ir kartų dialogą bei solidarumą viešojo valdymo požiūriu ir sąžiningai vykdyti politiką ir teikti paslaugas skirtingų amžiaus grupių žmonėms, o tai reiškia, kad reikia patenkinti visų kartų poreikius ir lūkesčius ir nesudaryti nepalankių sąlygų nė vienai kartai ([7]). Kartų dialogas, kaip ypatinga pilietinio dialogo forma, gali padėti formuoti politiką, kurioje atsižvelgiama į skirtingas tendencijas ir ateities scenarijus. Kartų teisingumas, dialogas ir solidarumas yra labai svarbūs demokratijos, socialinės sanglaudos ir europinės gyvensenos tvarumui.

2.4. Kartų solidarumas yra labai svarbus siekiant darnaus vystymosi tikslų. Jis taip pat susijęs su dalijimusi žiniomis, įgūdžiais, kultūros normomis ir tradicijomis, savitarpio parama ir išteklių sutelkimu. Be to, tai apima ir siekį skatinti tinkamą visų amžiaus grupių gyvenimo lygį. Visa tai vyksta demografinių pokyčių sąlygomis: keičiasi šeimų struktūra, gimstamumas, vidutinė gyvenimo trukmė, gyvenimo sąlygos ir migracija.

2.5. Kartų solidarumas taip pat yra labai svarbus siekiant pašalinti vyresnio amžiaus ir jaunimo diskriminaciją dėl amžiaus ir kartų nelygybę atsižvelgiant į dabartinę demografinę raidą. Labai svarbu formuoti socialinę politiką ir paslaugas, kuriomis būtų laikomasi gyvenimo ciklo principo ir kurios būtų teisingos, prieinamos ir pasiekiamos visoms amžiaus grupėms. Jaunesni ir vyresnio amžiaus žmonės dažnai patiria diskriminaciją vien dėl savo amžiaus. 2021 m. kovo mėn. PSO paskelbtoje ataskaitoje dėl pagyvenusių žmonių diskriminacijos ([8]) atkreipiamas dėmesys į su amžiumi susijusias kliūtis, kurios vis dar egzistuoja įvairiose gyvenimo srityse, pavyzdžiui, užimtumo, politinio dalyvavimo, sveikatos ir teisingumo.

2.6. Kartų solidarumas taip pat yra labai svarbus įveikiant vartotojiškos visuomenės subkultūrą, kurioje pirmenybė teikiama „amžinai jaunystei“ kaip ypatingai vertybei, kuriai pritaria anaiptol ne visa jaunimo karta. Be to, tarp kartų vis dar esama abipusių stereotipų ir išankstinių nusistatymų. Neigiami stereotipai apie senėjimą, įskaitant žiniasklaidoje pateikiamą įvaizdį, vyresnio amžiaus žmones vaizduoja kaip ligotus, priklausomus ir visuomenei brangiai kainuojančius žmones, tačiau neigiami stereotipai taip pat egzistuoja ir apie jaunus žmones, kurie vaizduojami kaip nepatyrę, tingūs, nepatikimi ir savanaudiški.

2.7. Kartų solidarumas yra labai svarbus kuriant teisingą ir tvarią visuomenę, taip pat ekonominę gerovę, įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį ir užtikrinant atstovaujamosios ir dalyvaujamosios demokratijos tvarumą Europos Sąjungoje. Pastaruoju atveju įvairias kartas apimantys projektai yra labai svarbūs, nes jais stiprinamas atsakomybės už bendrą gerovę jausmas. Be to, ano meto liudininkai gali atlikti svarbų vaidmenį stiprinant demokratines nuostatas, nes jaunimą supažindina su realia diktatūrinių sistemų patirtimi, o jaunimas gali pateikti naują požiūrį į kylančius iššūkius ir atsiveriančias galimybes.

2.8. Kartų solidarumą taip pat turėtų intensyviai savo veikloje taikyti pilietinės visuomenės organizacijos, pavyzdžiui, asociacijos, darbdavių organizacijos ir profesinės sąjungos, taip pat politinės partijos.

2.9. Šeimos gyvenimas yra dar vienas svarbus kartų solidarumo plėtojimo veiksnys. Bendradarbiavimas ir solidarumas šeimoje yra didelis turtas, kurį daugelis žmonių vertina. Platesnėje žmonių gyvenamojoje aplinkoje (pvz., vietos bendruomenėje) kartų konfliktai taip pat yra kur kas mažiau paplitę nei kartų solidarumas, kuris buvo labai akivaizdus COVID-19 pandemijos metu.

2.10. EESRK mano, kad viena iš svarbiausių priemonių siekiant krizei atsparaus kartų solidarumo yra kartų dialogas, grindžiamas įvairių kartų teisingumu ir sąžiningumu.

([7]) Bent devyniose EBPO šalyse ir Maltoje yra viešųjų institucijų, kurios stebi, kaip vyriausybė vykdo įsipareigojimus ateities kartoms. Keletas subjektų: Vengrijoje (ateities kartų ombudsmeno pavaduotojas), Velse (už ateities kartas atsakingas komisaras), Maltoje (ateities kartų sergėtojas).

([8]) https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866.

3. **Kartų solidarumas: iššūkiai ir sprendimai**

3.1. **Darbo pasaulis.** Empiriniai tyrimai ([9]) rodo, kad grupės, kuriose dirba kelių kartų atstovai, yra produktyvesnės nei tos, kuriose dirba vienos kartos atstovai. Tokiose grupėse kūrybiškai sujungiamos skirtingų kartų žinios, įgūdžiai ir patirtis. Be to, kelių kartų atstovų buvimas vienoje darbo vietoje yra veiksmingas būdas kovoti tiek su amžiaus stereotipais, tiek su diskriminacija dėl amžiaus. Neleidžiant nei tiesiogiai, nei slaptai diskriminuoti jaunimo (pvz., nuostata „jie to dar negali“) ar vyresnio amžiaus žmonių (pvz., nuostata „jie to jau nebegali“) stiprinamas dalyvavimas darbo vietoje. Todėl skirtingų kartų dalyvavimas ir jų bendradarbiavimas darbo vietoje turėtų būti svarbiu socialinio dialogo ir darbdavių asociacijų keitimosi geriausia praktika klausimu, susijusiu su įgūdžiais ir patirtimi grindžiamu darbuotojų profesiniu tobulėjimu siekiant suburti kelių kartų darbo jėgą ir užtikrinti amžiaus valdymą. Tai turėtų padėti nustatyti savanoriškus standartus regionuose ir (arba) pramonės sektoriuose. Pavyzdžiui, Europos socialinių partnerių atskiras pagrindų susitarimas dėl vyresnių žmonių aktyvumo ir kartų solidarumu grindžiamas požiūris (2017 m. kovo mėn.) yra geras pagrindas sudaryti tinkamas sąlygas kelias kartas apimančioms darbo vietoms ([10]). Šiame pagrindų susitarime pabrėžiama įvairių amžiaus grupių darbo jėgos pridėtinė vertė, siūlomos priemonės ir numatomas kartų solidarumu grindžiamas požiūris. Per trejus metus nuo susitarimo priėmimo nacionaliniai socialiniai partneriai teikė ataskaitas apie jo įgyvendinimą ([11]) ir gerąją patirtį nacionaliniu lygmeniu, o tai sudarė galimybes mokytis vieniems iš kitų. Be to, vyresnio amžiaus žmonių užimtumui skirtos socialinės kampanijos gali būti veiksminga priemonė kartų solidarumui darbe didinti. Tačiau kartų solidarumo darbe pagrindas – vengti bet kokios diskriminacijos dėl amžiaus, atsirandančios dėl diskriminacinės darbo užmokesčio ir socialinės apsaugos politikos, ir didinti jaunimo galimybes patekti į darbo rinką.

3.2. **Senjorų ekonomika.** Senjorų ekonomika apibrėžiama kaip ekonomikos segmentas, orientuotas į vyresnio amžiaus žmonių poreikius. Apskaičiuota, kad 2015 m. jos metinė finansinė apyvarta ES siekė 4,2 trln. EUR ir jai teko daugiau kaip 78 mln. darbo vietų ([12]). Senjorų ekonomikos vystymasis taip pat suteikia galimybių plėtoti kartų solidarumą, be kita ko, įtraukiant kelių kartų grupes į prekių ir paslaugų kūrimą ir testavimą. Vis didesnė prekių ir paslaugų gamybos, platinimo ir vartojimo dalis yra nukreipta į vyresnio amžiaus asmenų pirkimo potencialo panaudojimą jų vartojimo, gyvenimo ir sveikatos poreikiams patenkinti. Šie vadinamieji antrieji demografiniai dividendai (angl. *second demographic dividend*) gali prisidėti prie ES valstybių narių ekonominio vystymosi. Todėl EESRK mano, kad reikia ilgalaikės ES strategijos dėl senjorų ekonomikos vystymosi.

3.3. **Pensijų sistemos**

3.3.1. Dauguma valstybių narių pensijų sistemų veikia einamojo finansavimo principu. Dėl ilgesnės tikėtinos gyvenimo trukmės pensijos mokamos ilgiau. Siekiant stabilizuoti pensijų sistemas, daugelyje valstybių narių pensinis amžius buvo padidintas arba svarstoma tai padaryti. Kai kuriose šalyse pensinis amžius auga keičiantis tikėtinai gyvenimo trukmei, deja, daugeliu atvejų neatsižvelgiama į pavojingas ar fiziškai sudėtingas profesijas turinčių asmenų padėtį, net jei jie labai ilgą laiką mokėjo socialinio draudimo įmokas.

3.3.2. Pensijų sistemų išlaidos auga, o tai gali riboti darbo jėgos paklausą dėl didėjančių darbo sąnaudų. Be to, kai kuriais atvejais jaunimas dirba pagal sutartis ir dėl to sumažėja galimybės naudotis socialine apsauga ir mokamos mažesnės įmokos. Kartu tai lemia mažesnes pajamas iš pensijų įmokų ir didesnį pensijų sistemų deficitą.

3.3.3. Kadangi ilgėja ne tik tikėtina gyvenimo trukmė, bet ir sveiko gyvenimo trukmė, verta apsvarstyti, turint omenyje skirtingas aplinkybes ir konkrečias sistemas valstybėse narėse, ar šiuos papildomus sveiko gyvenimo metus būtų galima praleisti ne tik pensijoje, bet ir ilgiau liekant dirbo rinkoje, jei asmuo nori dirbti ilgiau. Vis dėlto, bet kokia ilgesnė trukmė turėtų būti įvedama atsižvelgiant į ilgalaikę perspektyvą, palaipsniui ir nepakenkiant pasitikėjimui socialinės apsaugos sistemomis. Pensinio amžiaus susiejimas su tikėtinos gyvenimo trukmės pokyčiais gali paskatinti ilgesnį ir našesnį užimtumą, kartu padėti stabilizuoti pensijų sistemas ir taip prisidėti prie kartų teisingumo. Tačiau negali būti didinamas pensinis amžius fiziškai ir psichologiškai labai sunkaus darbo sektoriuje.

([9]) Pvz., https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7732046/.
([10]) https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=11775&langId=en.
([11]) https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=12286&langId=en.
([12]) *The silver economy: final report* (liet. „Senjorų ekonomika. Galutinė ataskaita“).

3.3.4. Užtikrinti, kad gaunantieji pensiją galėtų oriai gyventi, išlieka tiek viešuoju, tiek visuomenės įsipareigojimu. Svarbus Europos semestro elementas turėtų būti visapusiškas Europos socialinių teisių ramsčio 15 principo ([13]) (teisė į jų įmokoms proporcingas pensiją, kuria užtikrinamos tinkamos pajamos oriai gyventi senatvėje) įgyvendinimas.

3.4. **Sveikatos ir priežiūros paslaugos**

3.4.1. Kaip ir pensijų atveju, dauguma sveikatos priežiūros paslaugų finansuojamos ekonomiškai aktyvių žmonių įmokomis. Jaunimas šiomis paslaugomis naudojasi daug rečiau nei vyresnio amžiaus žmonės. Nors kai kuriose valstybėse narėse sveikatos priežiūra iš dalies finansuojama mokesčiais, ekonomiškai aktyvūs žmonės mokesčiais prisideda labiau, nors savo ruožtu jie gaus daugiau, kai bus vyresni.

3.4.2. Be to, ekonomiškai aktyvūs žmonės susiduria su vis didesne vyresnio amžiaus žmonių, ypač artimųjų, neformaliosios priežiūros našta, o tai riboja jų galimybes išsaugoti darbo vietas. Tai ypač būdinga moterims, kurios apskritai dažniau nei vyrai prisiima šią atsakomybę, o galimybės naudotis specialistų teikiamomis ilgalaikės priežiūros paslaugomis valstybėse narėse labai skiriasi. Kita vertus, jaunoms šeimoms dažnai sunku rasti įperkamas ir prieinamas vaikų priežiūros paslaugas, o tai taip pat daro poveikį jų vietai darbo rinkoje ir įsidarbinimo perspektyvoms, ypač moterims. Nepaisant to, kad išlaidos sveikatos priežiūrai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių viešųjų išlaidų didėjimą, reikėtų pažymėti, kad kai kuriose valstybėse narėse vyresnio amžiaus žmonėms visiškai nepakanka įperkamų ir prieinamų sveikatos priežiūros paslaugų. Šiomis aplinkybėmis taip pat reikėtų skatinti prevencinį požiūrį į sveikatą, kad žmonės gyventų sveikiau.

3.4.3. Vis dėlto, kaip kartų solidarumo dalis, socialinės ir ilgalaikės priežiūros paslaugos turėtų būti prieinamos, įperkamos, integruotos ir bendruomeninės, taip pat bendrai kuriamos piliečių ir jų organizacijų ([14]), nes tai sumažintų darbingo amžiaus kartai tenkančią priežiūros naštą ir padėtų tiems, kurie nusprendžia rūpintis savo artimaisiais.

3.4.4. Be to, reikėtų pažymėti, kad ES mažėja ūminių ligų atvejų, palyginti su lėtinėmis ligomis, įskaitant vadinamąsias civilizacijos ligas, kaip antai demencija ir psichikos ir elgesio sutrikimai, kuriems reikalingas ilgalaikis ir kartais labai brangus gydymas. Šis procesas taip pat susijęs su sveikatai pavojingomis darbo sąlygomis, nesveika mityba ir gyvenimo būdu tiek tarp jaunesnės, tiek tarp vyresnės kartos žmonių, taip pat su nepageidaujamu vienišumu. Todėl EESRK pakartoja remiąs Europos Komisijos rekomendacijas dėl kovos su nepageidaujamu vienišumu, kuriomis siekiama užtikrinti, kad psichikos sveikatos paslaugomis būtų lengva naudotis visų kartų žmonėms, ir ragina ES psichikos sveikatos strategijoje spręsti skirtingų kartų psichikos sveikatos problemas ir gilėjančios jaunimo psichikos sveikatos krizės klausimą.

3.5. **Vietos plėtra.** Bendrojo intereso infrastruktūra ir paslaugos turėtų atitikti visų kartų poreikius. Tam reikia, kad visų kartų atstovai dalyvautų politiniame ir socialiniame savivaldybių, miestų, rajonų ir regionų gyvenime, kad tam tikros vietovės demokratinės institucijos galėtų užtikrinti produktyvų keitimąsi idėjomis tarp vyresnio amžiaus ir jaunesnių gyventojų. Apskritai, visos kartos turėtų prisidėti prie darnios vietos plėtros ir sprendimų priėmimo, siekiant formuoti senatvei palankias bendruomenes, palaikančias visas kartas. Ypač reikėtų skatinti jaunimą, pavyzdžiui, finansuojant ir pripažįstant vietos jaunimo tarybas, įsitraukti į vietos veiklą ir išlikti aktyviems bėgant metams, turint šeimas ir vėliau, išėjus į pensiją.

3.6. **Būstas.** Nors nuosavas būstas tampa neišsipildžiusia daugelio jaunų žmonių ir šeimų svajone, besikeičianti šeimos struktūra ir didėjanti vienišų žmonių dalis, taip pat negalėjimas įpirkti taip pat daro įtaką būsto struktūrai. Būstas turėtų būti įperkamas ir reikėtų ieškoti modelių, kurie suartintų bendruomenes ir skirtingas kartas. Daugelyje ES valstybių narių daugėja būstų, kuriuose gyvena kelios kartos. Kartų gyvenimas drauge ne tik suteikia galimybę keistis paslaugomis, pavyzdžiui, rūpintis vaikais ar vyresnio amžiaus žmonėmis, pirkti maisto produktus, atlikti nedidelius remonto darbus ar naudotis internetu, bet ir didina saugumo jausmą. Net ir tuo atveju, kai skirtingų kartų žmonės gyvena atskirai, panašų vaidmenį galėtų atlikti kelių kartų susitikimų vietos, t. y. negyvenamieji pastatai arba vadinamosios senjorų susibūrimo vietos (angl. *retirement clusters*) gyvenamųjų namų kvartaluose ir gyvenamosiose vietovėse. Be to, planuojant miestus daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama tam, kad viešosios erdvės būtų pritaikytos vyresnio amžiaus žmonėms.

([13]) https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1606&langId=lt.

([14]) Žr. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Bendras visuotinės svarbos paslaugų kūrimas siekiant prisidėti prie ES dalyvaujamosios demokratijos stiprinimo“ (OL C 486, 2022 12 21, p. 76).

3.7. **Judumas.** Nepakankamai įvertintas visų kartų poreikiams pritaikyto judumo poveikis gyvenimo kokybei, dalyvavimui ir savarankiškumui. Viešojo transporto sistemos taip pat svarbios siekiant užtikrinti vaikų ir jaunimo dalyvavimą (įskaitant švietimą, ypač atokiose kaimo vietovėse) ir vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimą ir savarankiškumą. Įvairaus amžiaus asmenims turėtų būti sudarytos galimybės lengvai naudotis transporto paslaugomis. Tačiau planuojant transporto ir judumo sistemas nepakankamai atsižvelgiama į tam tikrų kartų poreikius. Kalbant apie klimato politiką, atrodo, kad nemokamas viešasis transportas, kaip jau taikoma kai kuriose ES vietose ([15]), taip pat yra dėmesio vertas sprendimas.

3.8. **Klimato politika.** Pasaulinė klimato kaita kelia rimtų problemų, susijusių su dabartinės ir būsimų kartų, taip pat šių ateities kartų bendruomenių solidarumu. Klimato kaitos strategija turėtų būti rengiama laikantis kartų lygybės principų. Į strategiją turėtų būti įtrauktos priemonės, skirtos klimato kaitos tempui sulėtinti, tiesioginei klimato kaitos daromai žalai sumažinti ir ištekliams bei priemonėms, reikalingoms prisitaikyti prie klimato kaitos, perduoti. Šiuo klausimu visų kartų interesai sutampa. Klimato krizė daro poveikį visiems, vyresnio amžiaus žmonėms, atsižvelgiant į neigiamą klimato kaitos poveikį visuomenės sveikatai, gyvenimo kokybei ir saugai, o jaunimui ir būsimoms kartoms teks sunkiausios klimato krizės pasekmės ir ilgesnį laikotarpį. Jaunimas yra priešakyje kuriant judėjimus, skatinančius imtis klimato politikos veiksmų, pavyzdžiui, „Penktadieniai už ateitį“. Kai kuriose ES valstybėse narėse taip pat formuojasi kartų aljansai ir judėjimai ir vyresnio amžiaus žmonės prisiima atsakomybę už savo vaikų ir anūkų ateitį, pavyzdžiui, prisijungdami prie tokių kampanijų, kaip „Penktadieniai už ateitį“.

3.9. **Mokymasis visą gyvenimą.** Dėl globalizacijos, ekologinių, demografinių ir skaitmeninių permainų besikeičiantiems įgūdžių poreikiams patenkinti reikia gerai parengtos mokymosi visą gyvenimą politikos. Tai ypač svarbu vyresnio amžiaus darbuotojams, kuriems kyla pavojus prarasti darbą sektoriuose, kuriuos labiausiai paveikė šie pokyčiai, taip pat ir visoms kartoms siekiant padidinti pasitenkinimą gyvenimu ir sudaryti palankesnes sąlygas naudotis įvairiomis galimybėmis. Siekiant skatinti mokymąsi visą gyvenimą, būtinas bendradarbiavimas su socialiniais partneriais ir kitomis pilietinės visuomenės organizacijomis. Kitas svarbus mokymosi visą gyvenimą aspektas – žinių ir patirties perdavimas iš kartos į kartą. Gerai žinomas pavyzdys – jaunimas, padedantis vyresnio amžiaus žmonėms įgyti skaitmeninių įgūdžių. Kitas pavyzdys – vyresnio amžiaus žmonių savanoriška veikla mokyklose kartu su mokytojais dėstant įvairius dalykus (pvz., etikos, istorijos, politikos). Tokia sąveika taip pat gali paskatinti kritiškai apmąstyti savo kartos vaidmenį ir pasiekimus.

3.10. **Dalyvavimas ir savanoriška veikla**. Kartų mainus gali dar labiau skatinti dalyvavimas ir savanoriška veikla – tai veikla, praturtinanti visų amžiaus grupių žmonių ir bendruomenių, kurioms jie priklauso, gyvenimą. Įvairių kartų savanoriška veikla tapo nuolatine savanoriškos veiklos dalimi visoje ES ir jau yra remiama pagal ES ir nacionaliniu lygmeniu finansuojamus projektus. Vietos lygmeniu įvairių kartų savanoriška veikla taip pat apima iniciatyvas, skirtas priežiūros bendruomenėms, kurias sudaro specialistai, savanoriai ir šeimos nariai. Kartų solidarumas skatina kurti įvairius socialinius tinklus, apimančius visų amžiaus grupių žmones. Tai gali padėti žmonėms jaustis labiau įsitraukusiems ir įsiliejusiems į savo bendruomenes, kovoti su nepageidaujamu vienišumu, taip pat pagerinti psichikos sveikatą ir kurti įtraukesnę ir supratingą bendruomenę.

Briuselis, 2024 m. rugsėjo 18 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Oliver RÖPKE

([15]) Pavyzdžiui, Liuksemburgas (visiems), Talinas (gyventojams), Vengrija (ES, taip pat vyresniems nei 65 metų Šveicarijos ir Norvegijos piliečiams).